

Mann uten land

På tur i ingenmannsland

Til opp over ørene i juleforberedelser; pussing av vinduer, sølvtøy - vask av gulver, skifting på senger, innkjøp av asaleatrær, julegaver - pynting av julebord, klippfisk til utvanning, striping av ribbesvor, vasking av barnebarnets hår og jeg vet sannelig ikke hva - satte jeg nesten en smak av egen sennepsild i halsen, da jeg leste hva jeg skulle måtte mene om maskulinitet og omsorg - skrevet av tre mannlige sykepleiere i Sykepleien nr 21-2004.

Om denne selverherligende innledning oppfattes som et omsorgsretorisk grep, for å stoppe kjeften på de som markerer uenighet med meg, så får det heller være. For når folk tillegger meg oppfatninger av typen; menn burde heller befinne seg under bilen i garasjen, fremfor å knipe tørre blader av julegleder og absolutt ikke befinne seg tålmodig ved sykesengen som sykepleier, mobiliseres fort et selvertferdig forsvar. Sannheten er at saklig uenighet pri-ser jeg høyt, selv om det er krevende. For å være en smule privat; det er nettopp med erfaring som sykepleier og sykepleielærer, og erfaring som aleneboende mann i et hus som jeg ønsker skal oppfattes som et hjem av mine barn - at jeg skrev boken; «Mann i ingenmannsland - om menn og omsorg ute og hjemme». Det er forskjeller og likheter mellom hvordan menn forholder seg til omsorg innenfor det private og offentlige rom, jeg uttalte meg om i intervjuet i Sykepleien nr 17/2004 - spesielt forholdet mellom det private hjem og det offentlige sykehjem. Hvis intervjuet leses i sin helhet, finnes det samlet sett ikke grunnlag for å tillegge meg den type oppfatninger som Robert Hernes/Trygve

J. Sævareid og Åge Johansen rører sammen. Når intervjuet forunder eller provoserer såpass at dere tar pennen fatt, kunne dere i det minste satt dere grundigere inn i det saksforhold jeg uttaler meg om. Jeg blir matt av den intellektuelle lat-skap dette representerer. Hadde dere tatt bryet med å lese essayet på 120 sider, før dere la i vei og fortolket meg ut i det absurde - satt dere inn i hvordan jeg forstår forholdet mellom kjønn og sykepleie, hadde vi sluppet dette selvertferdige våset. Jeg sier ikke med dette at vi ville vært enige med hensyn til maskulinitet og omsorg, men da hadde vi i alle fall kunnet begrunne våre standpunkter ut fra en eventuell faktisk uenighet.

I den store sammenhengen er ikke menn og sykepleie viktig. I den virkelige store sammenhengen som vi er blitt vitne til i julen - hvor en uvirkelige virkelighet av lidelse så stor at selv steiner kan hyle, fremstår problemstillingen menn, sykepleie og omsorg som svært uviktig. Men i den mindre sammenhengen - den som på sikt dreier seg om vår egen velferdsstats fremtid og arbeidsdelingen mellom kjønnene både privat og offentlig, er det litt viktig. «Mann i ingenmannsland» er skrevet ut fra et ønske om å forstå noen av grunnene til at menn - i motsetning til kvinner, fremdeles er nær fraværende innenfor det private og de offentlige rom hvor ivaretagelse av mennesker er den uttalte hensikt. Selv om ca 40 prosent menn ønsker å delta mer i omsorgarbeid innenfor det private hjem, er det knapt registrert en økning i den faktiske deltakelse. I overkant av 10 prosent menn velger sykepleierket, og absolutt flesteparten av disse søker seg til intensiv, operasjon, akuttmedisin eller psykiatrien - de såkalte maskuline øyene. Bare en av ti av de nytdannede sykepleierne - uansett kjønn, ønsker å arbeide innenfor den kommunale eldreomsorgen, noe som er omvendt proporsjonalt med behovet. Poenget er; kvinnelige sykepleiere ønsker seg i stadig mindre grad til dette arbeidsfeltet, og mannlige sykepleiere fyller ikke igjen tomrommet, snarere tvert imot. Det er på bakgrunn av disse empiriske fakta jeg uttaler meg i intervjuet, og som boken søker å finne noen svar på. Jeg forsøker å for-

stå dette fenomenet innenfra og utenfra - fra de som er mannlige sykepleiere, og de utenfor faget som oppfatter maskulinitet og sykepleie som uforenlige motsetninger. At R. Hernes og T. J. Sævareid påpeker det fortreffelige ved å arbeide på et sykehjem, er mer unntaket som bekrefter regelen, og det er helt fint at de synes å ha funnet sin plass. For som de selv påpeker: «(...) man skiller seg ut og det maskuline forsterkes.» Det er presis den type mekanismer jeg beskriver i boken, og i intervjuet i Sykepleien sier jeg: «På samme måte som arbeidsoppgavene fordeles i hjemmet, foregår det et stille diplomati mellom den mannlige og den kvinnelige sykepleier på avdelingene.» At mannlige sykepleiere har vesentlig å tilføre den kommunale eldreomsorgen, så vel som menn har det i hjemmet, er da helt opplagt, men hvorfor erfarer ikke flere menn og mannlige sykepleiere det? Kanskje en av grunnene kan sammenfattes slik: Å skulle yte omsorg i hjemmet eller på sykehjemmet, kan for de fleste menn sammenliknes med å befinne seg på damelandslaget i fotball, uten knapt å ha sparket en ball. Hvis han ikke overlater det hele til damene, men forblir, kan han med iherdig trening likevel oppleve å bli matchvinner. Og som matchvinner blant damer kan han fort bli «sjef» for hele laget.

Denne litt flåsete sammenfatning av det empirisk faktum at så få menn befinner seg eksempelvis innenfor den kommunale eldreomsorg - bortsett fra som virksomhetsledere, er noe jeg vier stor oppmerksomhet i «Mann i ingenmannsland».

Den kommunale eldreomsorgen vil etter min oppfatning brutt sammen hadde det ikke vært for damene - de kvinnelige sykepleiere og omsorgsarbeidere.

Velferdsstaten forutsetter og har gjort seg avhengig av en kvinnelig selvforståelse, utformet innenfor familien de siste hundre år - at kvinner er noe, ved å være noe for andre. Det er i møtet med dem som trenger ivaretagelse at omsorghandlinger utløses og realiseres, langt ut over hva det finnes ressurser til. Dette handler ikke om at kvinner er moralsk edlere og bedre enn menn,

men om - at det å respondere på andres behov, er knyttet til en i hovedsak kulturbetinget kvinnelig verdiorientering. Ved å gjøre hva de kan for å tilfredsstille de(n) andres behov for ivaretagelse - uansett om det er ressurser til det eller ikke, svarer de på de forventninger som er innbygget i velferdsstatens organisering av den kvinnelige arbeidskraft. Paradokset er at dette fram til i vår tid, i stor grad har samsvart med kvinners egen forståelse og opplevelse av seg selv - at de er noe, ved å svare på andres forventninger om ivaretagelse. I den grad de makter å svare på de faktiske behov for omsorg, slipper den dårlige samvittigheten taket. Å opprettholde sin identitet ved å være noe for de(n) andre, ser ut til å være forbundet med kvinners respektabilitet.

Velferdsstaten tar for gitt at kvinner er sånn, og har gjort seg avhengig av denne type kvinnelig identitetsutforming, og utnytter den. I den grad man kan sette en pris på omsorg (hvilket gjøres i form av budsjetter), utnyttes kvinnelige sykepleiere, fordi de opp gjennom hele den moderne sykepleies historie, har realisert en «meromsorg» som ikke kommer til uttrykk - verken i forhold til lønn eller i kommunale budsjetter. At det nesten ikke finnes mannlige sykepleiere innenfor det utøvende ledd i de kommunale helsetjenester, forteller blant annet at det å svare på et overveldende behov for omsorg som det egentlig ikke finnes ressurser til, er noe de i svært liten grad erfarer som positive betingelser for ivaretagelse av egen maskulin identitet.

I bøkene «Modermordet», «Maktens Samvittighet» og «Mann i ingenmannsland» blir flere sider av denne type problemstillinger - utdypende tatt opp til drøfting.

Runar Bækken, førstelektor,
Institutt for helsefag,
Høgskolen i Telemark